

Tudor ARNĂUT, *Vestigii ale sec. VII-III a. Chr. în spațiul de la răsărit de Carpați*, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2003, 316 pag. text + 84 de figuri

Cartea pe care ne propunem să o recenzăm sintetizează un vast material arheologic adunat cu mîgală de mai multe generații de cercetători, bază documentară solidă pe care se sprijină concluziile pertinente ale autorului. Ne exprimăm de la început sincera admirație pentru abordarea temerară a unei astfel de teme vaste, după cum reiese din titlul cărții, pentru sistematizarea expunerii și, nu în ultimul rînd, pentru reușita demersului în ansamblul său. De fapt, cartea de față își are obârșia în teza de doctorat a autorului, unanim apreciată.

Prezentăm această excelentă lucrare și din motivul că tirajul ei redus (ca a mai tuturor lucrărilor științifice, cu puțină căutare în această vreme), a determinat o răspîndire restrînsă la noi, dincoace de Prut. În această ordine de idei subliniem că autorul și-a propus, cum este firesc, ca spațiul investigațiilor sale să cuprindă întregul teritoriu dintre Carpați și Nistru. Abordările parțiale, avînd ca limită Prutul, cum mai apar încă, sunt numai rupturi dintr-o realitate întreagă care produce deformări și grave confuzii.

Lucrarea lui T. Arnăut cuprinde trei mari secțiuni: un amplu text de analiză a izvoarelor istorice (175 de pagini), un repertoriu al descoperirilor (106 pagini) și o bogată ilustrație (90 de pagini), la acestea, în fine, se adaugă o vastă bibliografie (26 de pagini) și un rezumat succint în limba engleză care semnalează cercetătorilor străini importanța temei studiate. În cele ce urmează ne propunem o prezentare generală a lucrării și atât cât ne îngăduie o recenzie, să stăruim numai asupra câtorva aspecte pe care le socotim că merită a fi subliniate.

După o scurtă introducere în care autorul mărturisește scopul lucrării, se evoca apoi istoricul cercetărilor arheologice atât la vest, cât și la est de Prut, rezumînd diferite opinii istoriografice exprimate de-a lungul vremii. Capitolul al doilea, cel privitor la manifestările culturale de la mijlocul secolului al VII-lea până la finele secolului al III-lea, ocupă, normal, spațiul cel mai extins. Sunt analizate tipurile de așezări – deschise sau fortificate – locuințele și anexele lor (cuptoare, vetre, gropi), subliniindu-se caracteristicile lor și detaliile care ne ilustrează habitatul uman din perioada respectivă.

Monumentelor de cult și funerare li se dedica alte două subcapitole în care, pe baza vestigiilor arheologice, ni se sugerează unele aspecte privind viața spirituală a vremii sau conceptele funerare generate de aceasta. Autorul, în acest cadru, se oprește asupra tipologiei mormintelor din punct de vedere al ritului și ritualurilor funerare ca și asupra varietății ofrandelor, avînd ca scop să extragă trăsăturile comune care reunesc acest gen de vestigii, în ciuda diversității lor.

Analiza inventarului arheologic provenit din investigații întreprinse în diferite monumente constituie, cum este și firesc, capitolul cel mai amplu, avînd în vedere multitudinea tipologică a artefactelor descoperite. Sistematic sunt prezentate și analizate judicios categoriile cele mai importante: ceramica autohtonă, lucrată cu mîna sau cu roata, diferite categorii de unelte, arme, piese de harnășament, obiecte de port și de podoabă. Subliniem că, în cadrul tratării ceramicii, se include și o paginație consistentă referitoare la ceramica de import, elenică, mărturie a raporturilor dintre geți și lumea mediteraneană, civilizată. Sugerăm că aici ar fi fost util un tabel / o listă sintetică ajutătoare pentru cititor, cu siturile arheologice și tipurile de importuri. Analiza acestui vast material arheologic a prilejuit autorului să discearnă direcțiile și relațiile dintre autohtoni și lumea înconjurătoare, creativitatea și originalitatea culturii din acest spațiu. Acest capitol este completat în mod fericit de cel următor dedicat celor mai vechi descoperiri monetare dintre Carpați și Nistru, o

alta dovadă a legăturilor economice dintre geți și lumea elenă sau macedoneană. Menționăm că acest capitol este însoțit și de un repertoriu al descoperirilor numismatice.

În fine, ultimele două capitole de analiză și a materialului arheologic sunt dedicate cronologiei ca și considerațiilor generale. În general, datarea monumentelor ca și a diferitelor categorii tipologice este stabilită judicios și este identică sau apropiată cu opiniile mai noi ale celor mai mulți specialiști. Concluziile la care ajunge autorul sunt pertinente și viabile: spațiul dintre Carpați și Nistru, în sec. VII-III a. Chr. a fost locuit de geți care au dezvoltat o cultură originală a cărei unitate se va închea deplin îndeosebi în sec. IV-III, fără ca autorul să nege unele infiltrări alogene (scitice). Pe bună dreptate, chiar materialul faptic atât de divers nu îngăduie nici măcar să se presupună migrația geților din sudul Dunării la nordul fluviului. Astfel de „mutări” fabricate după o invocare defectuoasă a unor izvoare scrise, preluate dintr-o istoriografie mai veche, îmbrățișate cu repezeală de cea rusă și îmbrăcate sub o formă metodologică modernă, susținute de numai câțiva arheologi, mai recent, chiar și de unii colegi ai autorului de la Chișinău, sunt nereale și nedemonstrabile. Cartea lui T. Arnăuț cu un coplesitor bagaj informațional constituie o prezentare obiectivă a realităților etno-culturale din sec. VII-III a. Chr. și o ripostă academică data unor teorii cu un substrat ușor de bănuț.

Repertoriul descoperirilor arheologice și numismatice din spațiul carpato-nistrian reprezintă o parte foarte importantă a cărții. Adunarea și sistematizarea judicioasă a tuturor cercetărilor și informațiilor a cerut un mare efort. S-a dorit realizarea unui corpus, dar ca orice întreprindere omenească, remarcăm că sunt și omisiuni, ceea ce nu împietăiește asupra valorii acestui repertoriu. Ca un merit al cărții domnului Arnăuț subliniem că, spre deosebire de alte lucrări editate la Chișinău, în paginile ei sunt discutate și cuprinse în repertoriu descoperirile din sudul Basarabiei (Bugeac), fapt care ne dă imaginea reală și corectă asupra situației arheologice de la Dunărea de Jos. În mod inexplicabil, deși autorul afirmă că are în vedere cercetarea teritoriului dintre Carpații Orientali la vest și Nistru la nord și est, el omite (cu excepția așezării fortificate de la Ruhotin - regiunea Cernăuți), descoperirile mai nordice, în speță cele din nordul Bucovinei, deși literatura de specialitate ca și alte mijloace de informare, îi erau mult mai accesibile în comparație cu cele ale cercetătorilor din România.

Tudor Arnăuț sublinia că „este firesc ca interpretarea materialului și părerile expuse să nu întrunească consensul tuturor specialiștilor” și faptul este pe deplin normal. În acest context îmi permit să exprim numai câteva opinii personale care reflectă concepții ale autorului recenziei de față, inerent subiective.

Abordarea cronologică – mijlocul sec. al VII-lea până la finele sec. III a. Chr. - este prea vastă, sintetizarea descoperirilor de pe parcursul a patru secole și jumătate o socotesc neadekvată. Sunt prea multe lucruri deosebite care să poată fi puse alături. Autorul a stabilit judicios că în epoca ce face obiectul cercetării sale se pot distinge trei etape cronologice. Metodologic ar fi fost mai normal ca vestigiile arheologice să fi fost discutate separat, pe fiecare etapă, ceea ce ar fi permis conturarea unui proces evolutiv de la fărâmițarea în grupe culturale zonale și temporale, caracteristice îndeosebi primei etape (650-550 a. Chr.) spre unitatea culturii getice din cea de a treia etapă (în principal sec IV-III a. Chr.). Personal am convingerea că grupele culturale din prima etapă își au o pregnantă individualitate generată de fondul hallstattian timpuriu și mijlociu, fond ce n-a fost unitar în spațiul carpato-nistrian. Fărâmițarea culturală caracteristică, în principal, anilor 650-550 a. Chr. noi am fi conturat-o în subcapitole distincte, în funcție de tipologia descoperirilor, cât și în funcție de regiunile pedo-climatice specifice spațiului discutat. Ca exemple noi am fi individualizat grupul Bârsești sau cel podolo-moldav. În ceea ce privește ultimul remarcăm că el este ocolit de T. Arnăuț, deși, cum a subliniat T. Sulimirski, încă din 1936, grupul se dezvoltă pe un fond vechi local, Gáva-Holyhrady și el face parte din aria culturii nord-tracice și ar fi fost normal să fie și el analizat.

În ceea ce privește descoperirile scitice, care sunt evidente atât la est de Prut (de exemplu, la Cuconeștii Vechi), cât și la vest (Iacobeni-Dângeni), puține în sec. VII-VI, mai numeroase în stepa Bugeacului, în sec. V-IV, credem că ar fi fost mai nimerit să fi fost prezentate într-un capitol distinct.

Desigur cele de mai sus sunt opinii discutabile și rămân a fi deziderate ale viitorului, întrucât departajarea descoperirilor pe criterii cronologice sigure, teritoriale sau etnice nu este chiar atât de lesnicioasă. În orice caz, autorul a creat o imagine justă asupra fenomenelor petrecute începând cu a doua jumătate a sec. V și până la sfârșitul sec. al III-lea a. Chr., atunci când în tot spațiul carpato-dunărean unitatea culturală a geților devine evidentă, când și elementele alogene, intrusive dispar.

În fine, mă simt dator să subliniez că lucrarea pe care o recenzuez nu reprezintă numai o însumare de materiale arheologice, de opinii exprimate de diverși cercetători din România, Moldova sau de pe alte meridiane, ci rodul unei perseverente munci de analiză și sinteză. Numai spațiul limitat nu ne îngăduie să relevăm numeroasele opinii personale ale autorului asupra cărora vor medita desigur specialiștii în acest domeniu.

Mircea Ignat